

УДК 631.1

© 2019

ДО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ОРГАНІЧНИХ ВИРОБНИЦТВ СІЛЬСЬКО- ГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В.І. Крутякова¹, В.С. Таргоня²

¹кандидат економічних наук

²доктор сільськогосподарських наук

Інженерно-технологічний інститут «Біотехніка» НААН

Маяцька дорога, 26, смт Хлібодарське Біляївського р-ну Одеської обл., 67667, Україна

e-mail: ¹biotechnica.od@gmail.com, ²targonva@ukr.net

Надійшла 31.07.2018

Мета. Розробити принципи створення багаторівневої національної системи сертифікації органічних сільськогосподарських виробництв для забезпечення ефективного функціонування різнорівневих систем біологічного землеробства в Україні. **Методи.** Агроекологічні та біотехнологічні з використанням ценологічного підходу, а також комплексного, системного та логічного методів дослідження. **Результати.** Розроблено багаторівневу національну систему сертифікації органічних сільськогосподарських виробництв, яка передбачає такі рівні: експортний (відповідність усім вимогам органічного законодавства ЄС або (і) вимогам країн або фірм-імпортерів); біодинамічний (додаткове використання відповідно сертифікованих біотехнологічних альтернатив на окремих ланках трофічного ланцюга); інтегрованого екологізованого виробництва (відповідність технологічного процесу вимогам відновлення малого колообігу речовин, використання технологій санації та (або) вилучення фонових забруднень). Кожний із запропонованих рівнів може мати відповідні підрівні: сертифікацію окремого виду біологічної продукції; окремого виробничого процесу; технологічно ув'язаних виробничих процесів і повномасштабного біологічного сільськогосподарського виробництва. Національна система сертифікації та акредитації має визначити та закріпити нормативи на 3 види біологічної продукції: сертифікацію за нормативними вимогами IFOAM та ЄС; за галузевими стандартами для внутрішнього ринку; за приватними умовами та стандартами бізнесових і громадських структур. Наразі наявне соціальне замовлення на розробку та впровадження національної системи сертифікації біологічного виробництва, яка б відповідала потребам суспільства та рівню розвитку сучасних перспективних агробіотехнологій. **Висновки.** Для подальшого становлення та розвитку національного біологічного виробництва доцільно створити вітчизняну багаторівневу систему сертифікації органічних виробництв.

Ключові слова: кормовиробництво, комплексне дослідження, агробіотехнології, ценологічний підхід.

DOI: <https://doi.org/20.31073/agrovisnyk201910-12>

Україна займає 21-ше місце серед світових країн-лідерів органічного руху. Частка сертифікованих органічних площ у загальному обсязі сільськогосподарських угідь України становить майже 0,7%. До того ж Україна займає 1-ше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічних орних земель, вирощуючи переважно зернові, зернобобові та олійні культури. Українські органічні аграрії працюють здебільшого на зовнішній ринок — експорт української біопродукції [1].

Нині виробництво органічної продукції в країні сертифікують представники іноземних компаній, які діють відповідно до стандартів, чинних для країн ЄС, США та ін. В Україні працюють близько 12-ти іноземних сертифікаційних структур, зокрема таких, як Контрол Юніон (Нідерланди), Інститут екологічного маркетингу (ІМО, Швейцарія), а також представники Італії, Німеччини, Угорщини, Польщі та інших країн. З 2009 р. міжнародну акредитацію на право проведення й визнання органічної сертифікації отримала українська структура «Органік Стандарт» (Сертифікат IFOAM [2]).

Сертифікація вітчизняних підприємств здійснюється за міжнародними стандартами. При цьому підприємства мають право самостійно вибирати установу для проведення сертифікації.

10 липня 2018 р. Верховною Радою України прийнято у другому читанні та в цілому проект Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Законом встановлено вимоги до виробництва, маркування та обігу органічної продукції, процедури сертифікації органічного виробництва з деталізацією за галузями. Закон тією чи іншою мірою має ініціювати подальше удосконалення засад правового регулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, а також гармонізацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу у зазначеній сфері.

Водночас як в Україні, так і за кордоном є розробки постіндустріального ведення

сільськогосподарського виробництва з використанням біотехнологічних альтернатив для удобрення та біологічного захисту рослин, точного землеробства, мінімізації тиску рушіїв сільськогосподарської техніки на ґрунт та ін. Вони дають змогу тією чи іншою мірою зменшити негативний антропогенний вплив сільськогосподарського виробництва на довкілля з одночасним зменшенням енергетичних і матеріальних витрат та підвищенням якісних показників отриманої продукції.

Слід зазначити, що в Україні добре захищені імпортери аграрної продукції. Серед усіх видів товарів і продукції, що експортується з України, міжнародне визнання мають лише сертифікати на сільськогосподарську продукцію, видані організаціями, акредитованими відповідними установами країн-імпортерів. Поза межами врегулювання в національному біологічному виробництві залишилися питання поліпшення стану здоров'я населення, збереження довкілля, раціонального використання ґрунтів та інших природних ресурсів у процесі сільськогосподарського виробництва.

Наразі є соціальне замовлення на подальшу розробку та впровадження національної системи сертифікації біологічного виробництва, яка б відповідала потребам суспільства та рівню розвитку сучасних перспективних агробіотехнологій.

Питання дослідження процесу становлення та сертифікації органічного виробництва сільськогосподарської продукції висвітлили у своїх працях провідні українські науковці: В.І. Артиш [3], В.В. Гармашов [4], О.О. Ласло [5], Д.Г. Легеза [6], Л.М. Сокол [7] та ін. У їхніх працях знайшли відображення всі потрібні складники становлення ефективного національного біологічного виробництва, зокрема й сертифікація.

Аналіз зарубіжних досліджень свідчить про те, що переважання у процедурі сертифікації органічного виробництва в основному обмежується перевіркою та контролем відсутності використання агрохімікатів [2, 8, 9]. Проте, донині сертифікація

органічних виробництв не передбачає екологічного оцінювання агротехнологій за їхнім комплексним впливом на агробіоценоз. Водночас екологічна експертиза агротехнологій знаходить застосування для вибору раціональних техніко-технологічних рішень виробництва сільськогосподарської продукції [10, 11]. Особливістю запропонованого методичного підходу є використання класифікації агротехнологій за інтенсивністю їхнього впливу на агробіоценози. Тобто відповідність агротехнологій, які застосовують для біологічного виробництва, заздалегідь встановленому типу технології за загальними описовими характеристиками є однією з вимог для проходження сертифікації.

Мета досліджень — розробити принципи створення багаторівневої національної системи сертифікації органічних сільськогосподарських виробництв для забезпечення ефективного функціонування різнорівневих систем біологічного землеробства в Україні.

Матеріали та методи досліджень. Розробка ґрунтується на використанні агро-екологічних і біотехнологічних методів з використанням ценологічного підходу, а також комплексного, системного та логічного методів досліджень.

Результати досліджень. Відповідно до основних положень стратегії розвитку виробництва органічної сільськогосподарської продукції, сформованої в результаті досліджень, проведених Інженерно-технологічним інститутом «Біотехніка» НААН, визначено, що для України економічно доцільним буде розвиток альтернативного землеробства, одним із складників якого є органічне землеробство, або екологічне чи інтегроване. Останнє ґрунтується на принципах органічного землеробства та науково обґрунтованих екологічно безпечних технологіях і потребує надання такої альтернативи державно-правового статусу, як це зроблено для органічного виробництва у світі.

Запропонована стратегія розвитку передбачає багаторівневий принцип виробництва і сертифікації органічної продукції з використанням базових органічних стандартів і стандартів екологічного маркування.

Установлено рівні вітчизняної сертифікації господарств залежно від технологічного й екологічного навантаження та профілю господарств.

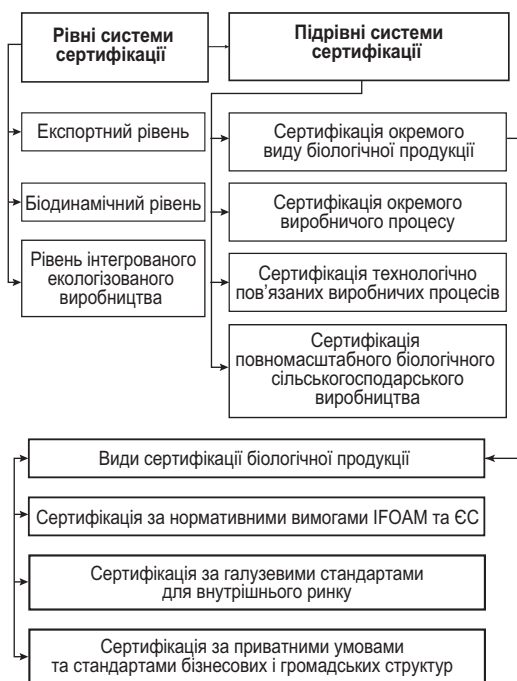
Наявні міжнародні аналогічні системи за своєю суттю є добровільними угодами, результатом досягнення певного консенсусу споживачів і виробників товарів і послуг. Запропонована багаторівнева національна система сертифікації на відміну від них установлює обов'язкові вимоги, що мають бути використані для державного регулювання біологізованого та екологізованого виробництва якісної продукції для внутрішнього споживання. Такий підхід використовують у більшості країн з розвинутою економікою.

Національна система сертифікації як у перехідний, так і у функціональні періоди передбачатиме такі рівні:

- експортний (відповідність усім вимогам органічного законодавства ЄС або (і) вимогам країн або фірм-імпортерів);
- біодинамічний (додаткове використання відповідно сертифікованих біотехнологічних альтернатив на окремих ланках трофічного ланцюга);
- інтегрованого екологізованого виробництва (відповідність технологічного процесу вимогам відновлення малого колообігу речовин, використання технологій санації та (або) вилучення фонових забруднень).

Кожний із запропонованих рівнів може мати відповідні підрівні: сертифікація: окремого виду біологічної продукції; окремого виробничого процесу; технологічно пов'язаних виробничих процесів; повномасштабного біологічного сільськогосподарського виробництва, яке включає всі складники (рільництво, кормовиробництво, тваринництво, переробку, виробництво відповідних біологічно активних добрив, ентомологічних і мікробіологічних препаратів захисту рослин та ін.).

Відповідно національна система сертифікації та акредитації має визначити та закріпити нормативи на 3 види біологічної продукції: сертифікацію за нормативними вимогами IFOAM та ЄС; за галузевими стандартами для внутрішнього ринку; за приватними умовами та стандартами бізнесових і громадських структур (рисунком).

Структура багаторівневої системи сертифікації біологічних виробництв

Багаторівнева система сертифікації біологічних і біологізованих виробництв має містити такі складники.

Об'єкти сертифікації:

- продукція;
- витратні матеріали:
 - посівний та посадковий матеріал (види, сорти, гібриди та ін.);
 - біологічно активні органічні добрива (біогумус, компост та ін.);
 - мікробіологічні та ентомологічні препарати захисту рослин;

мікробіологічні добрива (азотфіксуювальні, фосфатомобілізаційні біопрепарати, деструктори, ЕМ-препарати та ін.);

- агроландшафт:
 - ґрунт (родючість, уміст поживних речовин, забруднювачів та ін.);
 - наявність фонових антропогенних забруднень;
- технології виробництва біологічної продукції:

технологічні регламенти вирощування біологічної продукції;
біологізовані сівозміни;
технології виробництва і використання біотехнологічних альтернатив;
технології переробки біологічної продукції в біологічні продукти харчування.

Суб'єкти сертифікації:

- виробник (наявність відповідного обладнання, кваліфікація, вміння та навички працівників та ін.);
- переробник, реалізатор;
- споживач (контролювання виробництва через громадські організації, ініціативні групи та ін.);
- орган сертифікації;
- органи оцінки відповідності (акредитації) органу сертифікації;
- навчальна установа, яка проводить підготовку відповідних кадрів для біологічного виробництва.

Якщо перший рівень сертифікації біологічних господарств уже тією чи іншою мірою досягнуто завдяки гармонізації та імплементації міжнародних нормативних документів, то наступні два рівні (див. рисунок) потребують розроблення відповідних нормативних документів.

Висновки

Для подальшого становлення та розвитку національного біологічного виробництва доцільно створити вітчизняну багаторівневу систему сертифікації органічних виробництв як у перехідний, так і у функціональні періоди, яка передбачатиме такі рівні:

- експортний (відповідність усім вимогам органічного законодавства ЄС або (і) вимогам країн або фірм-імпортерів);

- біодинамічний (додаткове використання відповідно сертифікованих біотехнологічних альтернатив на окремих ланках трофічного ланцюга);

- рівень інтегрованого екологізованого виробництва (відповідність технологічного процесу вимогам відновлення малого колообігу речовин, використання технологій санації та (або) вилучення фонових забруднень).

Крутякова В.И.¹, Таргоня В.С.²

Инженерно-технологический институт «Биотехника» НААН, Маякская дорога, 26, пгт Хлебодарское Беляевского р-на Одесской обл., 67667, Украина; e-mail: ¹biotechnica.od@gmail.com, ²targonva@ukr.net

К вопросу национальной сертификации органических производств сельскохозяйственной продукции

Цель. Разработать принципы создания многоуровневой национальной системы сертификации органических сельскохозяйственных производств для обеспечения эффективного функционирования разноуровневых систем биологического земледелия в Украине. **Методы.** Агроекологические и биотехнологические с использованием ценологического подхода, а также комплексного, системного и логического методов исследования. **Результаты.** Разработана многоуровневая национальная система сертификации органических сельскохозяйственных производств, предусматривающая такие уровни: экспортный (соответствие всем требованиям органического законодательства ЕС или (и) требованиям стран или фирм-импортеров); биодинамический (дополнительное использование соответственно сертифицированных биотехнологических альтернатив на отдельных звеньях трофической цепи); интегрированного экологизированного производства (соответствие технологического процесса требованиям восстановления малого круговорота веществ, использование технологий санации и (или) изъятия фоновых загрязнений). Каждый из предложенных уровней может иметь соответствующие подуровни: сертификацию: отдельного вида продукции; отдельного производственного процесса; технологически увязанных производственных процессов и полномасштабного биологического сельскохозяйственного производства. Национальная система сертификации и аккредитации должна определить и закрепить нормативы на 3 вида биологической продукции: сертификацию: по нормативным требованиям IFOAM и ЕС; по отраслевым стандартам для внутреннего рынка; по частным условиям и стандартам бизнесовых и общественных структур. Сейчас имеется социальный заказ на разработку и внедрение национальной системы сертификации биологического производства, которая соответствовала бы потребностям общества и уровню развития современных перспективных агробиотехнологий. **Выводы.** Для дальнейшего становления и развития национального биологического производства целесообразно создать отечественную многоуровневую систему сертификации органических производств.

Ключевые слова: кормопроизводство, комплексное исследование, агробиотехнологии, ценологический подход.

DOI: <https://doi.org/20.31073/agrovisnyk201910-12>

Krutiakova V.¹, Tarhonia V.²

Engineering-technological institute "Biotekhnika" of NAAS, 26 Maiatska Doroha, Khlibodarske, Biliaievskiy region, Odesa oblast, 67667, Ukraine; e-mail: ¹biotechnica.od@gmail.com, ²targonva@ukr.net

To the problem of national certification of organic manufacturers of agricultural products

The purpose. To develop principles of building of all-level national system of certification of organic farm-producers for provision of efficient operation of different-level systems of biological farming agriculture in Ukraine. **Methods.** Agro-ecological and biotechnological with the use of price approach, and also complex, system and logical methods of research. **Results.** The all-level national system of certification of organic farm-producers is developed. It provides the following levels: export (conformity to all demands of organic legislation of EU or/and to demands of countries or corporations-importers); biodynamic (additional use of accordingly certificated biotechnological alternatives on separate links of trophic circuit); integrated ecological production (conformity of production process to demands of restoring small circulation of matters, use of techniques of sanitation and/or exception of background pollution). Each of the offered levels can have conforming sublevels: certification: separate sort of products; separate flow process; technologically coordinated flow processes, and full-scale biological farm-production. National system of certification and accreditation should determine and fix normative for 3 sorts of biological produce: certification: for normative demands of IFOAM and EU; for branch standards for home market; for individual conditions and standards of business and public structures. Now there is a social order for development and implementation of national system of certification of biological production which would match to necessities of society and level of development of state-of-the-art perspective agro-biotechniques. **Conclusions.** For the further becoming and development of national biological production it is expedient to create domestic all-level system of certification of organic farm-producers.

Key words: forage industry, complex research, agro-biotechniques, price approach.

DOI: <https://doi.org/20.31073/agrovisnyk201910-12>

Бібліографія

1. Моклячук Л.І., Ліщук А.М., Зацарінна Ю.О., Слободенюк О.А. Принципи сертифікації виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. *Agroecological j.* 2013. № 2. С. 12–16.
2. *The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2018* (Edited by H. Willer and J. Lernoud). Research Institute of Organic Agriculture FiBL IFOAM — Organics International, 2019. 354 p.
3. Армиш В.І. Управлінські аспекти розвитку виробництва екологічно чистої продукції в сільському господарстві України. *Науковий вісник Національного аграрного університету*. 2006. № 102. С. 242–247.
4. Гармашов В.В., Фомічова О.В. До питання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. *Вісник аграрної науки*. 2010. № 7. С. 11–16.
5. Ласло О.О. Органічне землеробство — шлях до екологічно безпечної продукції. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2009. № 1. С. 137–139.
6. Лєгеза Д.Г. Процес розвитку виробництва органічної продукції в Україні. Серія «Проблеми економіки та управління»: *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 683. С. 99–104.
7. Сокол Л.М., Стефановська Т.Р., Підліснюк В.В. Екологічне (органічне) землеробство — складова сталого сільського господарства. *Екологічна безпека*. 2008. № 3–4. С. 102–109.
8. Jacobsen B.T. Organic farming and certification. International Trade Centre UNCTAD/WTO, 2002. 26 p.
9. Muller A., Schader C., Scialabba N. et al. Strategies for feeding the world more sustainably with organic agriculture. *Nature communications*. Т. 8. 2017. 13 p. <https://doi.org/10.1038/s41467-017-01410-w>
10. *Біосфера та агротехнології: інженерні рішення: навчальний посібник; за ред. В. Кравчука; Міністерство аграрної політики та продовольства України: УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого. Дослідницьке, 2015. 239 с.*
11. Таргоня В.С., Новохацький М.Л., Куянов В.В. та ін. *Методологічні основи екологічної експертизи сільськогосподарської техніки та технологій. Агроекологічні, соціальні та економічні аспекти створення й ефективного функціонування екологічно стабільних територій: колективна монографія за ред. П.В. Писаренка, Т.О. Чайки, О.О. Ласло. Полтава: Сімон, 2016. 230 с.*